

VIBYGGERÅ.
(Ångermanland.)

I 1314 års taxelängd öfver den s. k. sexårgården är *Vibygoradh* uppfördt såsom särskildt gäll med en årsafgift af 6 öre (DS 3, n. 1946), och i den två år senare utgående lösesumman för ärkebiskop Olof Björnssons pallium bidrog prästen därstädes med 2

mark, kyrkan med 1 mk (DS 3, n. 2043). Församlingen, som antagligen redan på 1300-talet lades som annex under *Nordingrå* och åtminstone sedan 1600-talet hade egen komminister, återfick sin ställning som självständigt pastorat först genom kgl. bref 11 sept. 1835. Till khdeboställe anslogs prästbordet, som tidigare utgjort stomhemman åt pastor i Nordingrå och genom kgl. bref 18 sept. 1816 delvis upplåtits åt komm. i Vibyggerå. Khdetjänsten härstädes tillträdde 1837, och någon annan ordinarie prästerlig befattning har sedan dess icke inrättats i församlingen.

Vibyggerå ännu kvarstående medeltida stenkyrka på en höjd vid stora landsvägen har en något snedvinklig grundplan af c:a 36 alnars längd och 22 aln. bredd (se *Cornell* fig. 83). Till byggnadsarbeten och förbättringar i kyrkan anslogs år 1556 2 pund korn, samt 6 t:r för hvardera af åren 1617-18 enl. kgl. bref 8 juli 1619. På norra långväggen fanns ursprungligen en mindre sakristia af sten, hvarom tydligen talas i en från prosten N. Bozæus i Nordingrå till Upsala domkapitel 1647 insänd skrifvelse, däri förmåles »huruledes kyrckmuren öfver sakristiedörren i Wibyggerå hafver gifvith sigh in, at the hafwa måst taga neder honom och sakristiehvalfvet in til grunden och äre icke mechtige thet vprätta». Från domkap. afgick en svarsskrifvelse, att de skulle söka hjälp i Ångermanland och Medelpad (Udpr. 2/6 1647), Den nya sakristian gjordes större och byggdes af trä. Äfven vapenhuset å södra långsidan är yngre än själfva kyrkan. På långhusets östra gafvelspets är infälldt ett kors af röd kalksten (jfr *Cornell* s. 96). Taket har en spetsig takryttare och genombruten takkam. Altaruppsats, predikstol, korskrank och öfrig inredning tillkommo 1740-41.

Ny stenkyrka af rätt betydande dimensioner med torn i väster och kor kombineradt med sakristia i öster byggdes åren 1871-74 närmare Docksta på något afstånd från den gamla kyrkan. Invigningen förrättades af biskop Beckman 11 aug. 1875. Byggnaden, som underkastades reparation och fick inre dekorerings 1909, förstördes genom eldsvåda, sedan blixten antändt tornet på kvällen 11 juli 1916. I afvaktan på återuppbyggandet iståndsattes den gamla kyrkan nödortfittigt s. å. och användes som gudstjänstlokal till 1919, då den nuvarande kyrkan, däri de kvarstående murarne af dess eldhärjade föregångare ingå som grundstomme, stod färdig. Vid branden hade en del af inventarierna hunnit räddas, men de två ärevärdiga klockorna, som gått i arf från gamla kyrkan, blefvo förstörda. Den äldre af dem, tydligen densamma, som församlingen vid klockeskattens utgörande 1531 mot en dryg lösen fick behålla (se II, s. 315), bar följande inskrift:

**Help . Got . dat . dit . gut . wol . flete . in . Marien . ere . wil . idì
disse . klocke . gete . geschen . int . iar . XV^c unde XVI . (1516).**

Ett större rökelsekar, något skadadt, hade kyrkan kvar från medeltiden. Vibyggerå gamla kyrka är afbildad i *Från ådalar och fjäll* 1912, s. 32.

KYRKOHERDAR.

1. Mag. **Petrus Læstadius** (1837-41), f. 9 febr. 1802 i Arjeplog. Föräldrar voro f. d. bergsfogden Carl Læstadius vid Nasafjälls silfververk och hans hustru i senare giftet Anna Magdalena Johansdotter. Sina barndomsförhållanden i det fattiga hemmet har sonen själf skildrat i journalen öfver sina missionsresor i lappmarken. Han och brodern

Lars Levi upptogs 1808 af sin halfbroder komm. Carl Erik Læstadius i Kvickjock och erhöillo af honom uppfostran och undervisning, så att de direkt kunde intagas i Hsands gymn. år 1816. Under gymnasietiden konditionerade Petrus i Sellinska prästhuset i Anundsjö, där han vann många beundrande vänner. Efter ett besök i föräldrahemmet i Arjeplog anträdde han hösten 1820, i sällskap med brodern Lars Levi, färden till Upsala för att aflägga studentexamen. De styrde först kosan till Piteå i hopp att där finna någon passande båtlägenhet till Sthm. Då så ej blef fallet, fortsatte de marschen norrut till Råneå, där ett fartyg låg under lastning, men då detta beräknades bli segelfärdigt först om tre veckor, ville Petrus ej vänta, skildes från brodern och vandrade landsvägen söderut. Hunnen till Umeå, steg han ombord på en skuta, som 29 sept. land-satte honom i Öregrund, hvarifrån han följande dag afmarscherade till Upsala. Här aflade han några dagar senare studentexamen och inskrefs vid universitetet 24 okt. 1820, på samma gång som brodern, men måste snart af ekonomiska skäl söka sig en kondition i Sthm, där han stannade till slutet af febr. 1822. Med afsikt att i sinom tid taga graden återvände han därpå till universitetet, men såg sig tvungen att för sitt uppehälle antaga en informatorsplats i Rasbo, hvilken han skötte två år. Tidigt hvarje lördagsmorgon gick han in till staden för att bevista seminarie-öfningar och konvent samt vände tillbaka sent om kvällen. Efter att ha disputerat pro ex. fick han vt. 1824 kondition i staden hos notarien L. G. Berglund, reste följande år i sällskap med Lars Levi till Hsand där de båda bröderna prästvigdes 20 febr. 1825, Petrus kallad till huspredikant af hofmarskalken frih. Emanuel de Geer. Sedan han i Upsala i dec. 1826 aflagt fil. kand. examen med åtföljande gradualdisputation¹, utnämndes han 23 dec. s. å. till missionär i Arvidsjaur och Arjeplogs lappmarks-distrikt och innehade denna befattning ett tiotal år. I sin bekanta till trycket befordrade Journal öfver missionsverksamheten här uppe har han på ett öfverträffligt sätt ej blott framlagt sina erfarenheter och upplevelser under de mödosamma, stundom lifsfarliga tjänsteresorna, utan äfven gifvit natur- och kulturhistoriska skildringar af bestående värde. Hans medkänsla för de af myndigheterna styfmoderligt behandlade lapparna och förtrogenhet med deras hårda lifsvillkor gafvo honom anledning att med kritik af den dåvarande administrationen framlägga en hel del positiva förslag till sociala reformer, hvilkas genomförande dock tagit sin rundliga tid. Det nya ljus, som Journalen kastade öfver lappmarksförhållan-

¹ Han promoverades till fil. mag. 16 juni 1827 (frånvarande) under sin tjänstgöring i lappmarken.

dena, väckte i hög grad den stora allmänhetens intresse och bidrog äfven att rikta våra konstnärers blickar på fjällviddernas skönhetsvärden och den säregna lappkulturens rikedom på tacksamma motiv.¹ Med fullt fog fann Svenska Akademien anledning att med sitt Lundbladiska pris belöna den först utkomna delen af *Læstadii Journal*. Den lifliga stilen gör arbetet njutbart äfven för en nutida läsare. Några af honom här mera i förbigående fällda och tydligen delvis missförstådda uttalanden rörande missionsarbetets syftemål och rusdrycksöfverflödet föranledde P. Wieselgren till ett par satiriska anmärkningar i »Sveriges sköna Litteratur». (Del 4. Ups. 1849, s. 355.) Efter att i Upsala 1831 speciminerat præsidento aflade Læstadius i maj s. å. past.-ex. i Hsand samt i juni undervisningsprof för kollegat. Samma år ingaf han till domkapitlet i Hsand och till kanslistyrelsen ett betänkande om undervisningsverket i lappmarken och utnämndes 1832 i anledning häraf till visitator i lappmarksförsamlingarna för de tre följande åren. På grundval af sin härunder förvärfvade närmare kännedom om de kyrkliga förhållandena utarbetade han 1835 ett »Förslag till reglemente för ecklesiastikverket i Lappmarken», hvilket efter tillstyrkande af vederbörande prästerskap och Hsands konsist. inlämnades till ecklesiastikexpeditionen, omnämndes i berättelsen till Riksens Ständer 1840 och lades till grund för det 14 apr. 1846 utfärdade reglementet. Olyckligtvis hade han sökt och i juni 1832 erhållit ett kollegat i Piteå, men fick flera år mot all beräkning endast uppbära $\frac{1}{4}$ af lönen och måste taga tjänstledighet för att fullgöra visitationerna i lappmarken. Härigenom ådrog han sig en skuldsättning, som för honom blef ganska tyngande. Han sökte därför och utnämndes år 1836 till den första khden i Vibyggerå föga inbringande pastorat, tillträdde här sommaren 1837, efter att under vårterminen uppehållit rektorsbefattningen i Piteå skola. Han installerades dock först 19 aug. 1838 af biskop Franzén samt fungerade som respondens vid prästmötet i Hsand 1839. Hans lifstid blef kort, ty han afled redan 6 aug. 1841. Gladly lynne, tjänstvillighet och hjälpsamhet voro för honom utmärkande egenskaper. En minnessten restes sommaren 1911 å hans graf på Vibyggerå gamla kyrkogård. Var nog värd större framgång i lifvet, än som blef honom förunnad.

G. i Närtuna prästgård 25/2 1828 m. *Karolina Fredrika Hagberg*, dotter af byggmästaren vid Visteby kvarnar Fredrik Hagberg och Eva Maria Herbst. Hon erhöll 1842 för sig och 6 minderåriga barn 2 extra nådår och uppbar från 1853 års början 150 rdlr i gratial från Ecklesiastikverkets fonder; d. i Resele prästgård 5/10 1879, 70 år 11 mån.

¹ Så synes varit förhållandet med Joh. Fredr. Höckert, se *A. J. T. Borelius'* monografi öfver denne, Sthm 1927, s. 113.

Barn: *Heloisa*, f. 10/2 1829, skicklig brodös ehuru enarmad, innehade en tid serveringslokal i Djupviken vid Umeå, d. 4/11 1891; *Carolina Mathilda*, f. 1830, g. 2/8 1855 i Hsand m. prosten och khden i Resele Georg Lindberg, d. 3/5 1887; *Selima*, f. 2/4 1833, g. 1/4 1854 m. vaktmäst. Anders Pettersson, d. i Upsala 14/7 1865; *Carl Petter*, f. 17/1 1835 i Piteå, fil. d:r, läroverksadj. i Umeå, d. 25/4 1920; *Eva Maria*, f. 1837, d. i Nora prästg. 20/12 1842, 5. år 11 mån.; *Angelika*, f. 19/4 1839, g. i Hsand 19/6 1859 m. sin kusin Carl Johan Læstadius, sist bosatta i Haparanda, d. därst. 25/4 1914.

Tr.: De notione Juris, quæ Fichtio originem debet, p. 4, præs. *C. O. Dellén*, Ups. 1823. - De periodis historiæ inprimis antiquæ, præs. *E. G. Geijer*, ib. 1826. - De periodis historiæ medii et recentioris ævi, p. 1, 2, ipse præs. ib. 1831. - Journal af *Petrus Læstadius*, för första året af hans tjenstgöring såsom missionaire i Lappmarken. Sthm 1831-32; 2:dra uppl. ib. 1836, ny uppl. ib. 1861; i utdrag utg. af *Arvid Högbom* ib. 1900 (För skola och hem 12). - Fortsättning af Journalen öfver missions-resor i Lappmarken, innefattande åren 1828-1832, ib. 1833. - Huruvida Sala silfvergrufva ligger begrafven i Lapplands fjellskrefvor (uppsats i Norrlands Tidningar 1839 n. 51, 52, 1840, n. 1). - Tankar om fattigdomen och fattigvården i Sverige. Sthm 1840 (anon.) - Tidningsuppsatser i Norrlands Tidningar och Alfvar och Skämt 1840-41.

[Litt.: *Elisab. Curtelius*, C. E. Læstadius och hans broder Petrus. Uppl. 2. Ups. 1909.]

2. **Lars Bergström** (1845-58) erhöll efter enhälligt val K. Maj:ts fullmakt å Vibyggerå pastorat 25 febr. 1843, med tillträde 1 maj 1845; tillträdde 1858 som khde i *Indal*.

3. Dokt. **Simon Brandell** (1858-70), såsom 4:de profpred. utn. till khde i Vibyggerå 10 sept. 1858, tilltr. genast; tilltr. som khde i *Själevad* 1 maj 1870, sist khde i *Skellefteå* n. 21.

4. **Gustaf Robert Edström** (1870-76), utn. khde i Vibyggerå 1 okt. 1869, tilltr. 1870; tilltr. som khde i *Själevad* 1 juli 1876, sist khde i *Nordmaling*. Under hans tid byggdes Vibyggerå nya kyrka.

5. **Abraham Löf** (1877-85), utn. khde i Vibyggerå 27 apr. 1877, tilltr. 1 juli s. å., sist khde i *Helgum* n. 2.

6. **Hans Fredrik Silén** (1885-1900), utn. khde i Vibyggerå 25 jan. 1884, tilltr. 1 maj 1885, sist khde i *Sidensjö* n. 17.

7. Dokt. **Per Söderlind** (1900-06), erhöll kgl. fullmakt som khde i Vibyggerå 18 nov. 1898, tilltr. 1 maj 1900; khde i *Arnäs* 1906, sist domprost i *Härnösand*.

8. **Karl Petrus Teodor Gustafsson** (1906-1919), f. 25 mars 1873 i Hult, Linköpings stift. Föräldrar: kontr.prosten Carl Peter Gustafs-

son i Höreda och Klara Dorotea Amalia Rosengren. Efter studier i Eksjö, Jönköping och Linköping stud. i Upsala ht. 1893, aflade teol. examina 1895-97, prästv. 6 jan. 1898, v. pastor i Hede fr. 1 maj 1900, utn. komm. i Styrnäs 17 aug. 1901, tilltr. 1 sept. s. å.; som 4:de profpred. utn. khde i Vibyggerå 29 nov. 1906 m. omedelbart tillträde. Under hans khdetid brann församlingens nya kyrka 11 juli 1916, hvarom han lämnat en gripande skildring. Sedan utn. khde i Älfsby församl. 1917, där han tillträdde 1919.

G. 8/8 1900 m. *Magda Lindberg*, f. i Sthm 24/9 1874, dotter till grosshandl. Frans Lindberg och Klara Sofia Holmgren.

Barn: *Karl Erland Ingemar*, f. i Hede 19/4 1901, skogstjänsteman; *Birgit Klara Elisabet*, f. i Styrnäs 27/11 1902, telefonist; *Nils Arne Petrus*, f. 14/5 1904, landtbruksinspektör; *Barbro Elsa Maria*, f. i Vibyggerå 15/7 1908, d. 20/9 1927; *Dagmar Magda Sofia*, f. 22/6 1918.

Tr.: När kyrkan brann (i Från ådalar och fjäll 1917). - »Några enkla vittnesbörd om Kristus». Strödda predikningar i Vibyggerå gamla kyrka. Örnsköldsvik 1920 (m. förf:s porträtt).